

EGE DENİZİ'NDEKİ EGEMENLİĞİ TARTIŞMALI ADACIK VE KAYALIKLAR

Araş. Gör. ERDEM DENK*

Ege Denizi'nde yer alan kimi adacık ve kayalıklarla ilgili olarak son günlerde yaşanan gelişmeler sonucunda egemenliği tartışmalı adalar sorununun yeniden gündeme gelmiştir. Bu nedenle, temelde Aralık 1995 ve Ocak 1996'da yaşanan Kardak Kayalıkları kriziyle başlayan bu uyuşmazlık konusunun ve bu uyuşmazlığa temel olan uluslararası hukuk belgelerinin yeniden gözden geçirilmesi gereksiniminin doğduğu açıktır.

Ege Denizi'ndeki egemenliği tartışmalara neden olan ada, adacık ve kayalıkların statüsü konusunda antlaşmalarla yapılan kimi düzenlemelere geçmezden önce belirtmek gerekir ki, Türkiye ile Yunanistan arasında tartışmaya neden olan adacık ve kayalıklar, temel olarak, Menteşe Adaları diye de bilinen ve Oniki Adaları da kapsayan bölgede yer alan adacık ve kayalıklardır. Bu bölgede yer alan tüm ada, adacık ve kayalıklar, en geç 1699'da Girit Adası'nın ele geçirilmesiyle Osmanlı Devleti ülkesine katılmıştır. Bir başka ifadeyle, söz konusu adanın egemenliğinin kazanılmasıyla tamamlanan süreç sonrasında bu bölgede ve Ege Denizi'nde Osmanlı Devleti'ne ait olmayan ada, adacık ve kayalığın kaldığını söylemek, teorik olarak olanaklı değildir. Öte yandan, iki ülke arasında günümüzde uyuşmazlık konusu olan ada, adacık ve kayalıkların, büyük ölçüde Menteşe Adaları bölgesinde yer alan ada, adacık ve kayalıklarla sınırlı olmasının en önemli nedeni ise, aşağıda da inceleneceği gibi, bu bölgede yer alan ada, adacık ve kayalıkların egemenliği konusunda düzenleme yapan belgelerin yeterli açıklıkta olmamasıdır.

Menteşe Adaları bölgesinde yer alan ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti konusunda düzenleme yapan ve Türkiye ve Yunanistan'ın egemenlik

* AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi.

tezlerini dayandırdıkları belgeleri Lozan Barış Antlaşması, Türkiye-İtalya arasında yapılan 4 Ocak 1932 Sözleşmesi, aynı tarihli mektup teatisi, 28 Aralık 1932 tarihli metin ve 1947 Paris Barış Antlaşması olarak sıralamak olanaklıdır. Bu belgelerin her birinin içeriğinin ve tarafların bu belgelerin yorumu konusundaki görüşlerinin incelenmesinden önce belirtmek gerekir ki, her ne kadar Lozan Barış Antlaşması'ndan önce de bu bölgede yer alan ada, adacık ve kayalıklar konusunda düzenleme yapma amaçlı çeşitli girişimler olmuşsa da, bu girişimler hukuken tamamlanmamış, dolayısıyla bölgedeki Osmanlı egemenliği konusunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Kısacası, bölgeyle ilgili düzenlemeler yapan ilk belge özelliği taşıyan Lozan Barış Antlaşması'na gelindiğinde Menteşe Adaları bölgesinde yer alan tüm ada, adacık ve kayalıkların Osmanlı Devleti'ne ve dolayısıyla bu Antlaşma'yla bu devletin ülkesel açıdan ardılı olduğu üstü kapalı olarak kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, uyuşmazlığın tarafları olan Türkiye ve Yunanistan'ın bu konuda üstü kapalı bir görüş birliği içinde olduklarını vurgulamak da yerinde olacaktır.

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN İLGİLİ DÜZENLEMELERİ

Lozan Barış Antlaşması'nın Menteşe Adaları bölgesinde yer alan ada, adacık ve kayalıkların egemenliği konusunda düzenleme yapan ya da bunların statüsünü etkileyebilecek ifadeler içeren maddeleri, sırasıyla, 12., 15. ve 16 maddelerdir.¹

Antlaşma'nın 12. maddesinde, “*Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, bu Antlaşma'da tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır,*” denmektedir. Bu ifadeden yola çıkan Yunanistan, Türkiye'nin Ege Denizi'nde yer alan ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenliğinin, Anadolu kıyısından üç mil uzaklıkta bulunanlarla sınırlandığını savunmaktadır. Türkiye ise, bu ifadenin, üç millik bölgenin ülkesel güvenlik açısından taşıdığı önem göz önünde bulundurularak, sadece üç mil içerisinde kalan adalar üzerindeki Türk egemenliğinin garanti altına alınması amacını güttüğünü belirtmekte ve

¹ Lozan Barış Antlaşması'nın metni için bkz. İSMAİL SOYSAL, *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 85 vd.

maddenin yazım tarzının da bunu açıkça gösterdiğini savlamaktadır. Buna göre, eğer amaçlanan Yunanistan'ın ileri sürdüğü gibi Türk egemenliğini üç mil içerisinde kalan adalarla sınırlamak olsaydı, “Asya kıyılarından üç mil açığa kadar yer alan tüm adaların Türk egemenliğinde kalacağı, bunun dışındaki tüm adaların ise İtalya ya da Yunanistan'ın egemenliğine geçeceği,” şeklinde bir ifade, Antlaşma'da yer alan diğer birçok ayrıntılı düzenlemeye de gerek bırakmayacak bir kolaylık sağlardı.²

Gerçekten de, maddenin lafzının bu konuda yorum yapmaya gerek bırakmayacak kadar açık olduğunu ve bu maddenin Asya kıyısından üç milden fazla uzaklıkta bulunan tüm adaları otomatik olarak Türk egemenliğinden çıkarmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Lozan Barış Antlaşması'nın konuyla ilgili düzenleme yapan ikinci maddesi ise, 15. maddedir. Bu maddede, Türkiye'nin Oniki Ada olarak bilinen ve ismen sayılan 13 ada ve bunlara bağlı adacıklarla Meis Adası üzerindeki tüm hak ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçtiği belirtilmektedir. Bu bölgede, ismen sayılan on üç ada ve Meis Adası dışında birçok adacık ve kayalık bulunmaktadır ve bunların en azından bir kısmının da “bağlı adacıklar” ifadesi kapsamında Meis Adası dışındaki adalarla birlikte İtalya'ya devredildiği anlaşılmaktadır. Ne var ki, “bağlı adacıklar” ifadesinin hangi ölçüte dayandığı konusunda ne Antlaşma metninde ne de hazırlık çalışmaları ya da benzeri bir belgede herhangi bir ifadeye rastlanmamaktadır. “Bağlı” ifadesinin yorumu konusundaki görüşler ilk kez Kardak Kayalıkları krizi sonrasında dile getirilmiş ve hem Türkiye hem de Yunanistan, bu Kayalıklar'ın kendilerine ait en yakın ülke parçasına yakınlığını gündeme getirerek egemenlik iddialarını temellendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, Türkiye, bu Kayalıklar'ın Anadolu kıyısına 3.6, kendisine ait olan Çavuş (*Kato*) Adası'na ise 2.2 deniz mili uzaklıkta olduğunu belirtmekte ve Kayalıklar'la 15. maddede ismen sayılan adalardan olan Kilimli (*Kalimnos*) Adası arasında 5.7 deniz mili uzaklık bulunması nedeniyle söz konusu Kayalıklar'ın “bağlı” ifadesi çerçevesinde İtalya'ya devredilen ülke parçaları arasında yer

² SERTAÇ HAMİ BAŞEREN, “Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü”, *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar* (yay. haz. Ali Kurumahmut), Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 83 vd.

alamayacağını savlamaktadır.³ Yunanistan ise, bölgede bulunan ve Kardak Kayalıkları'na yaklaşık 1.5 deniz mili uzaklıkta bulunan Kalalimos Adacığı'nı gündeme getirmekte ve Kardak Kayalıkları'nın, bu adacığa daha yakın olmaları nedeniyle, 15. maddeyle İtalya'ya devredilen ülke parçaları arasında yer aldığını belirtmektedir. Yunanistan, bu tezi- ni, söz konusu toprakların Paris Barış Antlaşması'nın aşağıda incelenecek hükmü gereği İtalya tarafından kendisine devredildiğini söyleyerek tamamlamaktadır.⁴

Antlaşmanın açık olmayan bu ifadesi, maddenin yapısını dikkate almak ve kullanılan ifadeleri antlaşmanın amacına uygun olarak olağan anlamlarında yorumlamak şeklindeki genel yorum kuralları ışığında değerlendirilmek gerekirse, maddede yer alan "bağlı adacıklar" ifadesinin bir görelilik ifade etmediği anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bu ifade, bölgede yer alan adacıkların taraflardan hangisine daha yakın olduğuy- la ilgilenmemekte; sadece, ismen sayılan adalara bağlı olan adacıklardan söz etmektedir. Bu durumda, bölgede yer alan ve aidiyeti ismen belirlenmemiş olan adacıkların bu ifade kapsamına bu bağlamda girip girmediğini saptamaya yarayacak bir yorumun yapılması büyük önem kazanmaktadır.

Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra tarafların Antlaşma'da yer alan ifadeleri uygulamaya nasıl yansıttıkları, yapılacak yorum açısından bakılması gereken ilk nokta olsa gerektir. Daha açık bir ifadeyle, tarafların "bağlı" ifadesinden ne anladığını yani bu ifadeyi nasıl yorumladığı konusunda ilk olarak Antlaşma sonrasında bu ifade kapsamına giren konular bağlamındaki uygulamalara bakmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda özellikle Yunanistan'ın yayınlanan kimi haritaları gündeme getirdiği ve görüşlerini destekleyen bu haritalardaki sınır çizgilerini örnek göstererek yaptığı yorumu kanıtlama yoluna gittiği gözlenmektedir. Öte yandan, karşılık olarak Türkiye'nin görüşlerine uygun haritaların da kanıt olarak gösterilmesi, durumu karmaşıktır. Her durumda, tarafların bu yaklaşımlarından birisinin kabul edilmesi durumunda, Ant-

³ Türkiye'nin resmi görüşleri için Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın internetteki sitesine bakılabilir: <<http://www.mfa.gov.tr>>

⁴ Yunanistan'ın resmi görüşleri için Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın internetteki sitesine bakılabilir: <<http://www.mfa.gr>>

laşma'da yer alan "bağlı" ifadesinin yorumu konusunda herhangi bir sorunun kalmayacağı da açıktır.

Diğer yandan, tarafların uygulamayla yapılan yorum konusunda anlaşmamaları ve bu konuda iki tarafın görüşlerini de destekleyen çeşitli kanıtlara rastlanması nedeniyle, "bağlı" ifadesinin yorumu konusunda devlet uygulamalarının tatmin edici olmadığı söylenebilir. Öte yandan, devlet uygulamalarının tatmin edici ve iki tarafça da kabul edilebilir bulunması durumunda, durumun bu çerçevede sonuca bağlanması gerektiği de açıktır. Daha açık bir ifadeyle, devlet uygulamalarının nasıl bir yorumu esas aldığının tatmin edici açıklıkta olduğunun kabul edilmesi halinde, bölgedeki durumu değerlendirmek için bu uygulamalara bakmak yeterli olacaktır. Bunun aksinin kabul edilmesi, yani devlet uygulamalarının Antlaşma'nın ilgili ifadelerini yorumlama konusunda yeterli olmadığının düşünülmesi durumunda ise, söz konusu ifadenin yorumu konusunda yine Antlaşma'dan yola çıkararak diğer yorum tekniklerine başvurmak yanlış olmasa gerektir.

Belirtilen çerçevede bir yorum yapmak için, öncelikle, bu tip bir düzenlemeye neden gereksinim duyulduğunu, yani düzenlemenin amacını saptamak yerinde olacaktır. Bu yola başvurulmasının ilk nedeni, hiç kuşkusuz, bölgede birçok adacığın yer alması ve bunlardan ilgilenilenlerin tek tek ismen sayılmasının zor olmasıdır. Tarafların ismen sayılan adalara "bağlı" olarak kimi adacıkları da, büyük olasılıkla bu adaların güvenliğinin sağlanması ve garanti altına alınması amacıyla, Türkiye'den İtalya'ya devretme niyeti taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle, Antlaşma'yı kaleme alanlar, ismen sayılarak devredilen adaların hemen çevresinde yer alan ve bu adaların güvenliği açısından büyük önem taşıyan adacıkları, bu adalarla birlikte ve "bağlı adacıklar" ifadesi yoluyla devretme yoluna gitmiş görünmektedir. Böylece, Osmanlı Devleti'nin ardılı olması nedeniyle bu Antlaşma'da ismen sayılmayan bölgedeki tüm adacıklara egemen olan Türkiye'nin bu egemenliğinin ismen sayılarak İtalya'ya devredilen adaların güvenliğini tehdit edecek şekilde yorumlanmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Söz konusu ifadenin amacı konusunda yapılan bu yorumdan sonra, bu ifadenin kapsamının saptanması da önem kazanmaktadır. Böylece, amacı yukarıda irdelenmeye çalışılan bu ifadenin kapsamına hangi adacık-

ların girdiğinin tespit edilmesi olanaklı olacaktır. Hatırlanacağı gibi, Antlaşma'nın kaleme alındığı dönemde karasularının genişliğini saptama konusunda da güvenliği sağlama amacı ön planda olmuş ve kıyı devletine, güvenliği açısından büyük önem taşıyan bu bölgede, üçüncü devletlerin gemilerinin zararsız geçişi bağlamındaki kimi sınırlamalar hariç, egemenlik yetkisi verilmiştir. Bu nedenle, Antlaşma'da geçen "bağlı adacık" kavramının çıkış noktasının da bu anlayış, daha doğrusu bu kaygılar olabileceğini söylemek olanaklıdır. Görüldüğü gibi, burada, kıyı devletinin ilgili bölgedeki güvenlik çıkarları dikkate alınmakta ve bu bölgenin bir başka devletin egemenliğine konu olması engellenmektedir. Bu durumda da Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesinde geçen "bağlı" ifadesinin kapsamının, devralan devletin güvenlik çıkarlarını sağlayacak şekilde en fazla üç mil olabileceği şeklinde bir yorum yapmak yanlış olmayacaktır. Kaldı ki, Antlaşma'nın 12. maddesinde de buna benzer bir düzenleme yapılmış ve Asya kıyısının güvenliğinin garanti altına alınması için 3 millik bir bölgede yer alan tüm adaların, Antlaşma'da aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Türkiye'nin egemenliğinde kalacağı teyit edilmiştir. Görüldüğü gibi, Antlaşma, tarafların güvenliğini sağlama konusunda hassas davranmakta ve bu hedefin aleyhine sonuç doğurabilecek konularda özel düzenleme yapma yoluna gitmektedir. Öte yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, Antlaşma'nın kaleme alındığı dönemde karasularının genişliğini saptama konusunda güvenliği sağlama amaçlı böyle bir anlayışın olduğunu söylemek yanlış olmayacağından, Antlaşma'da geçen "bağlı adacık" kavramının çıkış noktasının bu paralelde yorumlanması olanaklı olacaktır. Bu durumda, aynı amacı güden ve kıyı devletinin güvenliğini sağlamaya yönelik olarak düzenlenen 6. maddede de üç mil ilkesi benimsendiğinden, burada da "bağlı" ifadesinin kapsamının üç mil olarak yorumlanması olanaklı olacaktır.⁵

Sonuç olarak, bu tür bir yorumun benimsenmesi durumunda, Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesinde geçen ve ismen sayılan adalarla birlikte egemenliği İtalya'ya devredilen adacıkları gösteren "bağlı adacıklar" ifadesinin, Antlaşma'da aksi bir hüküm bulunmadıkça, söz konusu adaların üç mil açığına kadar uzanan adacıkları kapsadığı söylenebile-

⁵ ERDEM DENK, Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Ankara, Mülkiyetler Birliği Vakfı, 1999, s. 234 vd.

cektir. Böylece, ilgili adacıkların bu Antlaşma'yla Türkiye tarafından devredilmeyen dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin ardılı olması sıfatıyla Türkiye'nin ülkesinin parçası olmaya devam eden adacıklardan ayırt edilmelerinin garanti altına alınmasıyla, maddede ismen sayılan bu adaların güvenliği de sağlanmış olacaktır.

Son olarak, bu bağlamda gündeme gelebilecek ve hatta Kardak Kayalıkları uyuşmazlığı bağlamında gündeme gelen bir diğer konuya daha değinmek yerinde olacaktır: Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesinde ismen sayılan adalara "bağlı" olarak İtalya'ya devredilen adacıkların da böyle bir hakkının bulunması, maddenin lafzı gereği, olanaklı görülmemektedir. Nitekim, kendileri bizatihi bu maddede geçen bir ifadenin nesnesi olarak devredilen adacıklara "bağlı" adacıkların olması olanaklı değildir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'nın kendisine ait olduğu tezini ileri sürerken bu madde bağlamında bu kayalıklara yaklaşık 1.5 mil uzaklıkta bulunan Kalalimnos Adacığı'nı gündeme getirmesi bu açıdan olanaklı değildir. Zira, Kalalimnos Adacığı, ancak söz konusu maddede ismen sayılan adalardan kendisine en yakın olan Kalimnos Adası'na "bağlı" olarak değeriendirilebilmesi durumunda devredilen adacıklardan birisi olacaktır. Bu nedenle, maddenin öngördüğu düzenlemeden yararlanan (yani kendisine bağlı adacıkları da kendisiyle birlikte devredilen ülke parçaları arasına katabilen) bir ada değil, ancak maddenin öngördüğu düzenlemeye ancak maddeden yararlanan bir adaya bağlı olarak dahil olabilecek bir adacık durumundadır. Sonuç olarak, yine bu örnek açısından konuşmak gerekirse, Kardak Kayalıkları'nın, maddede ismen sayılan ve bu nedenle de maddenin öngördüğu düzenlemeden yararlanan Kalimnos Adası'na bağlı olarak değeriendirilebilecek Kalalimnos Adacığı'na bağlı olması, Antlaşma'nın lafzı gereği olanaklı değildir. Bu durumda da, örneğin Kardak Kayalıkları'nın bağlı ifadesi kapsamına girmediği söylenebilir. Öte yandan, Kardak Kayalıkları'nın statüsü konusunda sonul bir değeriendirme yapabilmek için diğer ilgili düzenlemeleri ve devlet uygulamalarını da irdelemek gerekecektir.

Lozan Barış Antlaşması'nın konuyla ilgili olarak gündeme gelen son maddesi ise, 16. maddedir. Bu maddede, Türkiye'nin, "egemenliği bu Antlaşma'yla tanınmış adalardan başka bütün diğer adalar üzerindeki tüm hak ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğu," belirtilmektedir. Yunanis-

tan, bu maddeden yola çıkarak, Türkiye'nin, Asya kıyısından üç mil açığa kadar bulunan adalar ve egemenliği ismen tanınan İmroz Adası, Bozcaada ve Tavşan Adası dışındaki tüm Ege adalarından vazgeçtiğini belirtmekte ve Türkiye'nin egemenliğinin sayılan bu adalarla sınırlı olduğunu savlamaktadır.⁶ Kısacası, Yunanistan, bu maddenin bir toptan feragat hükmü niteliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Karşı görüş olarak ise, bu maddenin niteliği gereği toptan feragata elverişli olmadığı, maddenin tek işlevinin Antlaşma'nın ilgili diğer hükümlerini açıklayarak tamamlamak olduğu belirtilmektedir.⁷ Bu bağlamda, ayrıca, maddenin sadece adalardan bahsettiği ve bu durumda adacıkların da bu madde kapsamına girdiğinin söylenemeyeceği de vurgulanmaktadır. Buna göre, Antlaşma'da "ada" kavramı yanında ve bu kavramdan ayrı olarak "adacık" kavramına da yer verilmiş, yani bu iki durum arasında açıkça bir ayırım yapılmıştır. Bu nedenle de, Türkiye'nin Ege Denizi'nde yer alan tüm adacıkların egemenliğinden bu madde kapsamında vazgeçmesi söz konusu değildir.⁸

Karşılıklı görüşleri böylece ele aldıktan sonra, 16. maddenin yorumunu ve bunun Ege Denizi'nde yer alan tüm ada, adacık ve kayalıklar açısından etkisini değerlendirmek gerekirse, öncelikle "ada" ve "adacık" kavramı üzerinde durmanın gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, "ada" kavramı ilk kez 1930 La Haye Kodifikasyon Konferansı'nda tanımlanmış ve bunu 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda yapılan tanımlama izlemiştir. Bir başka ifadeyle, Lozan Barış Antlaşması'nın kaleme alındığı dönemde "ada" kavramı konusunda uluslararası kabul görmüş bir tanımlamanın yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle, bu kavramın yorumlanmasında Antlaşma'nın kendi düzenlemesinin esas alınması tek yol olarak görülmektedir. Hatırlanacağı gibi, Antlaşma'nın 6/2 ve 12. maddeleri "ada" kavramından ayrı olarak "adacık"

⁶ CONSTANTIN P. ECONOMIDÉS, "Les Ilots D'Imia Dans La Mer égée: Un Différend Créé Par La Force", *Extrait de la Revue Générale de Droit International Public*, 97/2, s. 330, 332-333. (Fransızca eserleri okumadaki yardımlarından dolayı, kocam Emekli Büyükelçi Nusret Aktan'a teşekkürlerimi sonuyorum.)

⁷ BAŞEREN, *op. cit.*, s. 108-109.

⁸ HÜSEYİN PAZARCI, "Différend Gréco-Turc Sur Le Statut De Certains Îlots et Rochers Dans La Mer Egée: Une Réponse A Mr. C. P. Economidés," *Extrait de la Revue Générale de Droit International Public*, 97/2, s. 360-362.

kavramına da yer vermiş; bir başka ifadeyle, Antlaşma, bu iki grup coğrafi oluşum arasında bir ayırım yapmıştır. Kısacası, Antlaşma, ada kavramının yanı sıra adacık kavramına da yer vererek, denizde yer alan kimi oluşumları tanım açısından ada olarak değerlendirmemiştir. Bu durumda, Antlaşma'nın "ada"larla ilgili dñzenlemesinin "adacık"lar açısından da geçerli olduğunun sñylenmesi olanaklı gñrñlmemektedir. Yani, Lozan Bariř Antlaşması'nın kendi ifadesine gñre "adacık"ların, "ada"larla ilgili dñzenleme yapan 16. maddenin kapsamına girdiğinin sñylenmesi olanaklı olmayacaktır. Bu ise, öte yandan, bu tür bir ayırımın benimsenmediğinin kabul edilmesi durumunda, Türkiye'nin Ege Denizi'nde yer alan ve üzerindeki egemenliği açıkça tanınmayan tüm ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçtiği sñylenenecektir.

Lozan Bariř Antlaşması'nın ilgili maddelerinin incelenmesinden sonra, řu sonuca ulaşmak olanaklıdır. En başta, Türkiye'nin bu Antlaşma'yla egemenliğinden vazgeçtiği ada ve adacıklar dışındaki tüm ada ve adacıklar, Osmanlı Devleti'nin ardılı olması sıfatıyla, Türkiye'ye ait olmaya devam edecektir. Uyuşmazlık konusu olan Menteşe Adalar bölgesinde yer alan adacık ve kayalıklarla ilgili duruma gelince, burada da, ismen sayılan ve Oniki Ada olarak bilinen adalar ile Meis hariç diğerlerinde bağlı olan adacıklar dışında İtalya'ya devredilen adacık bulunduğunun sñylenmesi olanaklı gñrñlmemektedir. Her bir adacık açısından daha açık bir sonuca ulaşmak içinse, yukarıda yapılmaya çalışılan yorum çerçevesinde ilgili adacıkların "bağlı" ifadesinin kapsamına girip girmediğinin belirlenmesi gerekmektedir.

1932 DñZENLEMELERİ

Lozan Bariř Antlaşması'nın yaptığı dñzenlemelerden sonra, bu Antlaşma'nın özellikle Meis Adası civarında yer alan adacıkların aidiyetini kesin olarak belirlemediği anlaşılmış ve Türkiye ve İtalya, 1929'da bir uzlaşı (tahkimname) hazırlayarak, ismen sayılan kimi ada, adacık ve kayalıkların aidiyetinin ve bu bölgedeki deniz sınırının belirlenmesini Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'ndan istemiştir.⁹ Bu arada, konu Di-

⁹ Uzlaşının metni için bkz. *Resmi Gazete*, 24 Kanunuevvel [Aralık] 1929, Sayı 1379.

van tarafından çözüme kavuşturulmadan önce taraflar aralarında anlaşmış ve uzlaşının yaptığı düzenlemeye uygun olarak olay Divan'ın gündeminden düşmüştür. İki devlet temsilcileri, 4 Ocak 1932'de Ankara'da bir araya gelerek bir sözleşme imzalamışlar¹⁰ ve böylece Meis Adası civarında yer alan kimi ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti ve bu bölgedeki deniz sınırı belirlenmiştir. Aynı gün, Sözleşme'ye de imza atan Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü ve İtalya'nın Ankara Büyükelçisi Aloisi arasında yapılan mektup değişiminde ise, taraflar, yapılan düzenlemeden duyulan memnuniyetlerini dile getirdikten sonra, "Türk-İtalyan sınırının kalan kısmının iki ülke arasında hiçbir anlaşmazlığa ve tartışmaya neden olacak nitelikte olmadığını," vurgulamışlardır.¹¹ Taraflar, ayrıca, sınırın bu kalan kısmının çizilmesi için teknisyenler belirlenmesi konusunda da görüş birliğine varmışlardır.

4 Ocak 1932 tarihli mektup değişiminden sonra bu düzenlemenin öngördüğü gibi 28 Aralık 1932'de Ankara'da toplanan teknisyenler, bu bölgedeki sınır çizim işlemine esas olacak düzenlemeleri yapmışlardır. Bu düzenlemede, bölgede bir sınır çizgisi çizilmiş ve sınırın iki tarafında bulunan adacıkların, buldukları alana sahip olan devletin egemenliğinde olacağı belirtilmiştir. Öte yandan, antlaşma yapma yetkisi olmayan teknisyenler tarafından yapılan bu düzenlemeyi onaylayan bir işlem de yapılmamıştır.

Yunanistan, bu metnin, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olduğunu ileri sürmekte ve bu iddiasını, söz konusu Sözleşme'de, aynı tarihte verişilen mektuplarda ve metnin kendisinde geçen kimi ifadelerle dayandırmaktadır. Buna göre, Sözleşme'de geçen "bu maddeyle çizilen sınır, ... nokta[sın]da, Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dahil bulunmayacak deniz sınır ile birleşir"; karşılıklı mektuplarda geçen "sınırın kalan kısmı hiçbir anlaşmazlığa neden olacak nitelikte değildir"; ve metinde geçen "Türk ve İtalyan temsilcileri, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin imzalanması sırasında değişilen mektupların hükümlerine uygun olarak Ankara'da toplanmıştır," şeklindeki ifadeler, 28 Aralık tarihli metni 4 Ocak

¹⁰ Sözleşme'nin metni için bkz. "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Ada'nın Cihedi Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme," *Resmi Gazete*, 25 Ocak 1933, Sayı 2313.

¹¹ Teati edilen mektupların metni için bkz. Kurumahmut, *op. cit.*, s. 227-228.

1932 Sözleşmesi'ne bağlamaktadır. Sözleşme geçerli ve bağlayıcı bir nitelik taşıdığına göre, onun eki olan 28 Aralık tarihli metin de tarafları bağlamaktadır.¹²

Öte yandan, bu metnin 4 Ocak Sözleşmesi'nden ayrı bir "uluslararası antlaşma" olduğu ve bu nedenle bağlayıcı nitelik taşıdığı şeklinde görüşlere de rastlanmaktadır. Buna göre, tarafların bu yöndeki iradelerini yansıtan belge, MC Genel Kurulu Birinci Komisyonu'nun 5 Eylül 1921'de aldığı bir karara göre teknik ve yönetsel nitelikte olan ve daha önce yapılan bir antlaşmanın içeriğini değiştirmeden açıklığa kavuşturan anlaşmaların MC'ye kaydettirilmesi zorunlu olmadığından, tarafları bağlamaktadır¹³.

Kısacası Yunanistan, her durumda, bu metnin tarafları bağlayan bir belge olduğu savunmaktadır. Bu durumda da, bölgede yer alan ada, adacık ve kayalıkların hiçbirinin aidiyeti konusunda belirsizlik yoktur ve herhangi bir ada, adacığın ya da kayalığın hangi tarafa ait olduğunun tespit edilmesi için söz konusu ada, adacık ya da kayalığın bu metinde çizilen çizginin hangi tarafında yer aldığı tespit edilmesi yeterli olacaktır. Örneğin, Kardak Kayalıkları, sadece sınır çizgisinin İtalya tarafında yer almakla kalmamakta, sınır çizgisinin çizilmesine referans olan 37 noktadan 30.sunda sınırın Kardak Kayalıkları (İtalya) ile Kato/Çavuş Adası (Türkiye) arasından geçeceğinin belirtilmesi nedeniyle, çok açık bir şekilde İtalyan egemenliğine bırakılmaktadır. (Bu iddialar, adaların aşağıda incelenecek Paris Barış Antlaşması'nın ilgili maddesiyle İtalya tarafından Yunanistan'a devredildiği görüşüyle tamamlanmaktadır.)

Türkiye ise, bu metnin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olmasının olanaklı olmadığını savlamakta ve geçerli ayrı bir antlaşma olarak da değerlendirilemeyecek bu metnin, bu nedenle, hiçbir şekilde tarafları bağlayıcı bir belge olarak değer kazanamayacağını belirtmektedir. Buna göre, taraflar daha sonra da çeşitli notalarla bu belgenin yaptığı düzenle-

¹² Bu konuda, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın internetteki sitesinde yer alan "Turkish Foreign Policy and Practice as Evidenced by the Recent Turkish Claims to the Imia Rocks," adlı makaleye (<http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/imi-aen.htm>) bakılabilir.

¹³ ECONOMIDÉS, *op. cit.*, s. 340-341. Bu görüş aşağıda ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

meler üzerinde çeşitli düzeltmeler ve değişiklikler yapma yönünde girişimlerde bulunmuşlardır. Bu da göstermektedir ki, taraflar, metnin bu haliyle geçerli olduğu düşüncesi taşımamaktadır. Öte yandan, metne geçerlilik kazandırmanın işlemleri hiçbir zaman resmen tamamlanmamış olduğundan, metnin hukuksal bir değerinin olması söz konusu değildir¹⁴.

Menteşe Adaları bölgesinde yer alan tüm ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti sorununu kesin bir çözüm getiren bu metnin geçerli olup olmadığının iki açıdan ele alınması yerinde görünmektedir. Bu bağlamda, öncelikle 28 Aralık 1932 tarihli metnin geçerli bir uluslararası antlaşma olup olmadığı ele alınacak; daha sonra da söz konusu metnin, geçerli bir uluslararası antlaşmanın (4 Ocak 1932 Sözleşmesi) eki olup olmadığı irdelenecektir.

28 Aralık 1932 tarihinde Türk ve İtalyan teknisyenlerce düzenlenen ve imzalanan metnin geçerli ve tarafları bağlayan bir uluslararası antlaşma olup olmadığının sağlıklı bir şekilde tespit edilebilmesi için, öncelikle, bir metnin, hazırlandığı tarihte yürürlükte olan düzenlemelere göre bağlayıcılık kazanması için gereken koşulların karşılanıp karşılanmadığına bakılması gerekmektedir. En başta, söz konusu metnin yasal yetkililerce hazırlanıp imzalanmadığı anlaşılmaktadır. Zira, metnin altında imzası bulunanlar ne devlet ya da hükümet başkanı gibi kendiliğinden yetkili kişilerdir; ne de bu kişileri, temsil ettikleri devleti bağlama yönünde özel olarak yetkilendirildiklerine dair bir bilgiye rastlanmaktadır.

İki taraftan teknisyenlerce hazırlanan ve imzalanan metnin, bu imza nedeniyle bağlayıcılık kazanması da olanaklı görülmemektedir. Zira, atılan imzaların metnin resmileştirilmesi amacına yönelik oldukları anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, atılan imzanın, ya metne son halini vermek ve metni resmileştirmek; ya da metne basit usulle bağlayıcılık kazandırmak gibi işlevleri olabilecektir. Ne var ki, hem yukarıda da belirtildiği gibi temsilcilerin bu yönde yetkilendirilmemiş olması, hem de metnin bunu belirtmemesi nedeniyle, imzanın basit usulle bağlayıcılık kazandırma amacıyla atılmış olduğunu söylemek olanaksız olmaktadır. Bu nedenle de, metne atılan imzaların metni saptama anlamına geldiğini

¹⁴ PAZARCI, *op. cit.*, s. 367 ve BAŞEREN, *op. cit.*, s. 114.

kabul etmek gerekmektedir. Sonuç olarak, böylece hazırlanan ve imzalanan metnin tarafları bağlayabilmesi için, diğer durumlar saklı kalmak üzere, taraflarca onaylanmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Ne var ki, metnin taraflarca onaylandığına dair herhangi bir bilgiye, görüşe ya da iddiaya rastlanılmamaktadır. Bu durumda da, metnin tarafları bağlayan bir uluslararası antlaşma olabilmesi için gerçekleşmesi gereken aşamaların tamamlanmadığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, bu bağlamda belirtilmesi gereken bir diğer konu da, metnin, MC Sekreterliği'ne tescil ettirilip ettirilmediğidir. Zira, MC Misa-kı'nın 18. maddesine göre, MC'ye kaydettirilmeyen antlaşmaların bağlayıcılık kazanması olanaklı değildir. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının nedenlerinden birisinin de yapılan gizli antlaşmalar olduğunun düşünülmesi, böyle bir düzenlemenin yapılmasına neden olmuş ve MC sistemine göre yapılan her uluslararası antlaşmanın, bağlayıcılık kazanabilmesi için, MC Sekreterliği'ne kaydettirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Ne var ki, 28 Aralık 1932 tarihli metnin bu koşulu karşılamadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki, 1996'da yaşanan Kardak Kayalıkları krizinde bu metnin geçerli bir uluslararası antlaşma olduğunu savunan Yunanistan bile, bu tezini, tescil zorunluluğu olmadığı görüşüne dayandırarak bu durumu zımnen teyit etmektedir. Yunanistan, tescilin zorunlu olmadığı görüşüne gerekçe olarak ise, yukarıda da belirtildiği gibi, MC Genel Kurulu Birinci Komisyonu'nun sonradan Genel Kurul'ca kabul edilmeyen bu yöndeki 5 Eylül 1921 tarihli kararını göstermektedir. 5 Eylül 1921 tarihli bu karar, teknik veya yönetsel nitelikli olan ve daha önce yapılan bir düzenlemeyi içeriğini değiştirmeden açıklığa kavuşturan antlaşmaların tescilinin zorunlu olmadığını öngörmektedir¹⁵.

Ne var ki, hem bu karar kabul edilmemiş ve uygulamaya yansımamıştır;¹⁶ hem de, kabul edilmesinin sınır antlaşmaları gibi ülkesel statüyle ilgili temel nitelikli bir antlaşma için geçerli olabileceğini düşünmek zordur. Öte yandan, 28 Aralık 1932 metninin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin içeriğini değiştirmeden onu açıklığa kavuşturan bir düzenleme olduğunu savlamak da zor görünmektedir. Zira, 28 Aralık 1932 metni, taraflar arasında bir sınır çizmekte ve bunu bütün boyutlarıyla ele almakta-

¹⁵ ECONOMIDÉS, *op. cit.*, s. 340-341.

¹⁶ PAZARCI, *op.cit.*, s. 368.

dır ve bu nedenle de gündeme getirilen Komisyon kararı gereğince tek başına geçerli bir anlaşma olması olanaksız görülmektedir. Kaldı ki, Genel Kurul'ca kabul edilmeyen söz konusu Komisyon kararı, tümüyle teknik ya da yönetsel düzenlemeler içerenler hariç tüm antlaşmaların, önceki başka antlaşmaları tamamlamaları durumunda bile, MC Misakı'nın 18. maddesinin kapsamına girdiğini yani tescillerinin zorunlu olduğunu öngörmüştür.¹⁷ McNair de, bir başka antlaşmayı yorumlayan antlaşmaların bile kendi başlarına değerlendirileceklerini ve bu bağlamda 18. Maddenin kapsamına girdiklerini belirtmektedir¹⁸.

Kısacası, 28 Aralık 1932 tarihli metnin tarafları bağlayan geçerli bir uluslararası antlaşma olmadığı söylenmesinin yanlış olmayacağı anlaşılmaktadır. Zira, yukarıda da incelendiği gibi, metnin bağlayıcılık kazanması için gereken koşullar karşılanmamıştır.

Söz konusu metnin, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin bir eki olup olmadığı konusuna gelince, ilk bakılması gerekenlerin Sözleşme ve 28 Aralık 1932 tarihli metnin içeriği olduğu açıktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 28 Aralık 1932 tarihli metnin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olduğunu savlayan Yunanistan, bu görüşünü, Sözleşme'de, aynı tarihte değiştirilen mektuplarda ve metinde geçen kimi ifadelerle dayandırmaktadır. Hatırlanacağı gibi, Sözleşme'de, "çizilen sınır, üzerinde asla tartışma olmayacak sınırla birleştiği"; mektuplarda, "sınırın kalan kısmı hiçbir anlaşmazlığa konu olacak nitelikte olmadığı"; ve metinde ise, "temsilcilerin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin imzalandığı sırada değiştirilen mektupların hükümlerine uygun olarak toplandığı," belirtilmektedir. Kısacası, bu ifadelerin iki belgeyi birbirine bağlamaya yettiğini savlayan görüşe göre, yapılan bir antlaşmada öngörülen bir konunun başka bir belgede düzenlenmesi ve bu durumun belgelerde belirtilmesi durumunda, ikinci belgenin birincinin eki olmasını otomatik olarak sağlanmaktadır.

Gerçekten de, uluslararası antlaşmalar yapılırken kimi konuların eklerle düzenlenmesi yoluna gidilmektedir. Ne var ki, ek olacak metnin bu

¹⁷ League of Nations, *Report of the Committee Appointed to Study the Scope of Article 18 of the Covenant From A Legal Point of View*, 05.09.1921.

¹⁸ LORD McNAIR, *The Law of Treaties*, Oxford, The Clarendon Press, 1961, s. 367.

niteliği iki metinden birinde mutlaka belirtilmeli ve antlaşmanın yürürlüğe girmesini sağlayan onay aşamasında da bu durum açıkça teyit edilmelidir. Oysa, ne 28 Aralık 1932 tarihli metinde ya da 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'de böyle bir ifadeye rastlanmaktadır; ne de, Sözleşme'nin TBMM tarafından onaylandığı yasada ya da MC Sekreterliği'ndeki tescil belgesinde bu yönde bir ifade bulunmaktadır. Bu durumda, her ne kadar bu tür ifadelerin bütün ekli antlaşmalarda bulunabileceği bir gerçek olsa da, söz konusu hukuksal bağı tek başlarına kurmalarının olanaksız olması nedeniyle, metnin bu nedenle Sözleşme'nin eki sayılması hukuken olanaklı görülmemektedir.

Sonuç olarak, 28 Aralık 1932 tarihli metnin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olduğunun ve bu nedenle de onun yürürlüğe girmesiyle otomatik olarak yürürlüğe girmiş sayılacağına söylenmesi doğru olmayacaktır.

PARİS BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN İLGİLİ DÜZENLEMESİ

Türkiye'den devraldığı adaları 1947 Paris Barış Antlaşması'yla Yunanistan'a devreden İtalya'nın bu kapsamda hangi adaları devrettiğinin daha iyi anlaşılması için Paris Barış Antlaşması'nın ilgili hükümlerinin incelenmesinden önce, bu Antlaşma'ya gelindiğinde Menteşe Adaları bölgesinde yer alan hangi adaların ve adacıkların İtalyan egemenliğinde olduğunun tekrarlanması yerinde olacaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesinde ismen sayılan adaların ve bunlara bağlı olan adacıkların İtalya'ya devredildiği konusunda herhangi bir kuşku bulunmamaktadır. Öte yandan, bu bölgede yer alan adacıklardan maddede ismen sayılan adalardan herhangi birine yukarıda yapılmaya çalışılan yorum çerçevesinde "bağlı" olarak değerlendirilemeyenler, Osmanlı Devleti'nin ardılı olan Türkiye'ye kalacaktır. Yine, Anadolu'nun üç millik kıyı bölgesinde yer alan tüm adaların Türkiye egemenliğinde kalacağı konusu da 12. maddede açıkça öngörülmektedir. Öte yandan, Meis Adası civarında yer alan ve Lozan Barış Antlaşması'nda egemenlik durumları konusunda hiçbir hüküm olmayan adacık ve kayalıkların durumu da 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'yle kesin bir şekilde çözülmüştür ve bu bölgede İtalya'ya ait olan

adacık ve kayalıklar da kesin olarak bellidir. Bu durumda, 28 Aralık 1932 tarihli metin hukuken geçerli bir duruma sokulmadığına göre, bu metnin düzenlemeye çalıştığı bölgede yer alan adacıkların durumunun somut herhangi bir düzenlemeye tabi olmadığı sonucuna ulaşmak yanlış olmasa gerektir. Bu ise, Osmanlı Devleti'nin ardılı olan Türkiye'nin daha sonra bunlardan vazgeçmesi de söz konusu olmadığı için, bu bölgede yer alan ve 15. maddede ismen sayılan adalardan herhangi birisine bağlı olarak değerlendirilemeyecek olan adacıkların Türkiye'nin egemenliğinde kalan topraklar arasında yer alacağı anlamına gelecektir. Öte yandan, tüm bu varsayımların 16. maddenin bir toptan feragat hükmü olmadığı ve/veya bu maddenin sadece adaları kapsadığı şeklindeki yorumların esas alınması durumunda geçerli olacağını tekrarlamak yerinde olacaktır.

Lozan Barış Antlaşması ve 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'yle yukarıda belirtilen ada, adacık ve kayalıkları Türkiye'den devralan İtalya, İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine, bu toprakları Yunanistan'a devretmiştir. Savaş sonrasında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi, Menteşe Adaları bölgesinde yer alan ve Oniki Adalar diye bilinen adaların ve bunlara "bitişik (*adjacent*) adacıkların Yunanistan'a devredileceğini öngörmektedir¹⁹.

Görüldüğü gibi, Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesiyle hemen hemen aynı olan ve bu maddeyle Türkiye tarafından İtalya'ya devredilen adaları Yunanistan'a devreden 14. madde, öte yandan, 15. maddeyle iki noktada farklılık göstermektedir.

Birinci farklılık, Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesinde ismen sayılan adalarla birlikte egemenliği devredilen adacıkları kapsayacak ölçüt bağlamında "bitişik" kelimesinin kullanılmasıdır. Lozan Barış Antlaşması'nda aynı bağlamda "bağlı" ifadesinin kullanıldığı hatırlandığında, iki olasılığın olanaklı olduğu açıktır: Ya bunun bilinçli bir tercih olduğu ve iki ayrı "terim" in kullanıldığı; ya da bu iki ifadenin kapsamlarının aynı olduğu ve farklılığın bir "kelime" değişikliğinden ibaret olduğu kabul edilecektir. Birinci olasılığın benimsenmesi durumunda da iki du-

¹⁹ Paris Barış Antlaşması'nın metni için bkz. "Paris Barış Antlaşması," *United Nations Treaty Series*, 50/49: 126 vd.

rum söz konusu olacaktır. Birincisi, bağlı ifadesinin bitişik ifadesine göre geniş kapsamlı olduğu ve bitişik ifadesinin kapsamadığı kimi adacıkları da kapsayacağıdır. Bu durumda, Lozan Barış Antlaşması'yla Türkiye tarafından İtalya'ya bağlı ifadesi çerçevesinde devredilen adacıklardan bazılarının, Paris Barış Antlaşması'yla İtalya tarafından Yunanistan'a devredilmemiş olduğu ve İtalya'nın hala bölgedeki kimi adacıkların egemenliğine sahip olduğu kabul edilecektir. Ne var ki, taraflar şimdiye kadar böyle bir görüş belirtmemişlerdir ve Paris Barış Antlaşması'ndan sonraki uygulamanın da bu yönde olmadığı anlaşılmaktadır. İkinci olasılık ise, bunun tam tersidir ve bu durumda da İtalya'nın bağlı ifadesi çerçevesinde Türkiye'den devraldığı adacıklar dışında da kimi adacıkları Yunanistan'a devrettiği gibi bir anlam çıkacaktır ki, bu durum uluslararası hukukun "kimse sahip olduğu haklardan fazlasını devredermez," şeklindeki temel kuralına aykırı olacağından, hukuken geçerlilik kazanamayacaktır²⁰.

Görüldüğü gibi, bağlı ve bitişik ifadelerinin ayrı durumları ifade ettiğinin kabul edilmesi durumunda yapılan düzenlemeleri açıklamak olanaksız olmaktadır. Bu durumda, ikinci olasılığı benimsemek ve iki kelimenin aynı amaçla kullanıldığını kabul etmek daha mantıklı görülmektedir. Kaldı ki, yukarıda "bağlı" ifadesinin içeriği açıklanmaya çalışılırken izlenen yöntemde yararlanılan "karasuları" kavramının tanımı konusundaki gelişmelere bakıldığında, 1958 Deniz Hukuku Konferansı'na giden süreçte bu bağlamda kara ülkesine "bitişik (*adjacent*)" olan deniz alanından bahsedildiği görülmektedir ve 1947 Paris Barış Antlaşması'nda "bitişik" kelimesinin tercih edilmesinde uluslararası hukuktaki bu gelişmenin de etkisinin olabileceğini söylemek yanlış olmasa gerektir.²¹

Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesiyle Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi arasındaki ikinci farklılık ise, Lozan Barış Antlaşması'nda kendisiyle birlikte ("bağlı") bazı adacıkları da devredilen topraklar kap-

²⁰ DENK, *op. cit.*, s. 232-234.

²¹ Nitekim, 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin birinci maddesinde yapılan karasuları tanımında da "*adjacent-bitişik*" kavramına yer verilmiştir. Bu madde aynen şöyledir: *The sovereignty of a State extends, beyond its land territory and its internal waters, to a belt of sea adjacent to its coasts, described as the territorial sea.*

samına sokan ismen sayılan adalara dahil olmayan Meis Adası'nın, Paris Barış Antlaşması'nın ilgili maddesiyle, kendisiyle birlikte ("bitişik") kimi adacıkları da devredilen topraklar arasında sokma durumuna gelmiş olmasıdır. Bu değişikliğin nedeni 4 Ocak 1932'de imzalanan Sözleşme olsa gerektir. Zira, bu Sözleşme'yle Meis Adası bölgesinde yer alan tüm adacıkların aidiyeti belirlenmiş ve hangi adacıkların (ve kayalıkların) Meis Adası'yla birlikte değerlendirileceği konusunda herhangi bir kuşku kalmamıştır. Öte yandan, ne var ki, Meis Adası dışındaki adalara bağlı/bitişik olan adacıkların durumu konusunda, 28 Aralık 1932 metni hukuksal açıdan tamamlanmadığına yani bu belge geçerlilik ve bağlayıcılık kazanmadığına göre, Lozan Barış Antlaşması'nın yaptığı ve durumu kesin olarak açıklığa kavuşturmayan düzenleme, tek referans noktası olma özelliğini sürdürmektedir.

Sonuç olarak, Paris Barış Antlaşması'nın Menteşe Adaları bölgesinde yer alan ada, adacık ve kayalıklarla ilgili düzenlemesinin İtalya'nın Türkiye'den Lozan Barış Antlaşması ve 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'yle devraldığı ada, adacık ve kayalıkları Yunanistan'a devretmekle sınırlı olduğunu görülmektedir. Zira, Paris Barış Antlaşması'nın bu ada, adacık ve kayalıklara ek olarak başka ada, adacık ve kayalıklar konusunda bir düzenleme yaptığını söylemenin hukuken ve fiilen olanaksız olduğu açıktır.

1947 SONRASI DURUM

Tüm bunların ele alınmasından sonra, bölgeyle ilgili düzenleme yapan son anlaşma olma özelliği gösteren 1947 Paris Barış Antlaşması'ndan sonraki uygulamanın anlaşmaların yaptığı düzenlemeleri değiştirebilmesinin teorik olarak olanaklı olup olmadığını irdelemek ve bunun konumuza etkisini incelemek yerinde olacaktır. Böylece, söz konusu bölgede yer alan ve 1996'daki Kardak krizinden bu yana Türkiye ile Yunanistan arasında zaman zaman sorunlara neden olan kimi adacık ve kayalıkların statüsü konusunda daha sağlıklı bir değerlendirme yapmak olanaklı hale gelecektir.

Öte yandan, yukarıda da belirtilmeye çalışıldığı gibi, Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonraki devlet uygulamaları, Antlaşma'nın yorumu

konusunda önemli bir kaynaktır. Çeşitli uygulamalarının Antlaşma'nın yorumu konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde taraflarca benimsenmesi durumunda, aşağıda inceleneceği gibi, bu uygulamaların uluslararası hukukun ülke kazanma sonucunu da doğuran tanıma, sessiz kalma ve kazandırıcı zamanaşımı gibi kurumları açısından değerlendirilmesine gerek kalmamaktadır. Ne var ki, konumuz açısından devlet uygulamaları Antlaşma'nın kimi ifadelerinin (örneğin, bağlı/bitirişik ifadeleri) yorumu konusunda tatmin edici bir fikir vermediğinden, çalışma boyunca yapılmaya çalışılan değerlendirmeleri tamamlamak açısından, konuyu ve devlet uygulamaları konusundaki iddiaları bir de tanıma, kazandırıcı zamanaşımı ve sessiz kalma gibi uluslararası hukukun ülke kazanma sonucunu doğuran kimi kurumları açısından da değerlendirmek yerinde olacaktır.

Bilindiği gibi, her ne kadar statüsü geçerli bir anlaşmayla düzenlenen bir ülke parçasının aidiyetinin üçüncü devletlerin tek taraflı uygulamaları sonucunda değerştirilemeyeceği kabul edilse de, uluslararası hukukun tanıma, sessiz kalma ya da kazandırıcı zamanaşımı gibi kurumlarının böyle bir sonucu doğurabileceği görölmektedir. Özellikle çeşitli egemenlik uygulamalarına elverişli olmaları nedeniyle üzerlerinde insan yaşayan adaların bu bağlamda değerlendirilebilmesi görece kolay olmaktadır. Zira, bir ada üzerinde mevcut bir uluslararası anlaşmaya göre egemen olan devletin, bir diğer devletin söz konusu ada üzerinde egemenlik uygulaması anlamına gelecek vergi toplama ve benzeri etkinliklerine sessiz kalması ve/veya bu durumu açıkça ya da zımnen tanıması durumunda, anlaşmaya dayanan egemenliği olan devletin bu egemenliği devam etmeyecektir. Üzerinde insan yaşamayan ve herhangi bir ekonomik etkinliğine de sahne olmayan adacık ve kayalıklar durumunda ise durum zorlaşmakta ve üçüncü devletin adacık veya kayalığı kazanmasına zemin hazırlayacak uygulamalarının gerçekleşmesi ya da gerçekleşmesi durumunda bunun saptanması fiilen neredeyse olanaksızlaşmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bir devletin bir anlaşmanın yaptığı düzenlemelere göre egemenliğinde olmayan adacık ve kayalıklar üzerinde uygulamaları sonucu egemenlik kazanması, egemenlik kazandırabilen uygulamaların gerçekleştirilmesinin neredeyse olanaksız olması nedeniyle, söz konusu olmayacaktır. Öte yandan, kamuya duyurmak koşuluyla yapılan ve bir anlaşmaya dayanan egemenliği olan tarafça duyulmasına

rağmen tepki görmeyen kimi sembolik etkinlikler (bayrak ya da sınır taşı dikme, kimi binalar inşa etme vs.), bu yolla egemenlik kazanma açısından önemli değere sahip olabilecektir. Bu kuramsal çerçeveyi konumuz açısından özetlemek gerekirse, Türkiye tarafından egemenliği devredilmeyen ada, adacık ve kayalıkların tamamının ya da bazılarının egemenliğinin, kimi uygulamalar sonucunda Yunanistan tarafından kazanılmasının söz konusu olup olmadığını irdelemek, çalışma boyunca yapılmaya çalışılan değerlendirmeyi tamamlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Zira, yukarıda da belirtildiği gibi, uluslararası hukukun kimi kural ve kurumları, gerekli koşulların karşılanması durumunda, bu yolla egemenlik kazanılmasının olanaklı olduğunu göstermektedir.

Hatırlanacağı gibi, Yunanistan, 1996'da yaşanan Kardak Kayalıkları krizinden bu yana böyle bir sav da dile getirmekte ve Paris Barış Antlaşması'ndan bu yana yaptığı tüm egemenlik uygulamalarına Türkiye'nin sessiz kaldığını belirtmektedir. Öte yandan, özellikle 1999'un Nisan ve Mayıs aylarındaki gelişmeler hatırlandığında, Yunanistan'ın bölgedeki kimi adacık ve kayalıklar üzerinde bu tür uygulamalarına devam ettiği ve – ilgili adacıklar üzerinde anlaşmalara dayanan egemenliğinin olmadığını kabul edilmesi durumunda – söz konusu adacıklar üzerinde fiili durum yaratarak egemenlik kazanma amacını güttüğü söylenebilecektir.

Türkiye'nin en azından 1947'den bu yana Yunanistan'ın bölgedeki egemenlik uygulamalarına sessiz kaldığı görüşüne gelince, ilk başta Yunanistan'ın böyle uygulamalarının olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Ne var ki, bu tür bilgilere ulaşmanın olanaksız olduğu ve durumun çoğu kez de devlet arşivlerine girmeyi gerektirdiği açıktır. Zira, egemenlik kazandırabilecek kimi uygulamaların gerçekleşip gerçekleşmediği, bunların karşı tarafça bilinip bilinmediği ve bu duruma sessiz kalınıp kalınmadığı ancak bu yolla öğrenilebilecektir. Bu tür egemenlik uygulamalarının gerçekleştiğinin kabul edilmesi durumunda, Türkiye'nin Yunanistan'ın bu uygulamalarına karşı sessiz kalması ve hatta bu uygulamaları tanıması, büyük önem taşıyacaktır. Zira, böyle bir durum, Yunanistan'ın geçerli bir uluslararası anlaşmayla devralmadığı kimi adacık ve kayalıkların egemenliğini kazanmasının yolunu açabilecektir. Ne var ki, ulaşılabilen Türk ve Yunan kaynaklarında ve resmi görüşlerde bu tür bilgilere rastlanmamıştır.

Gerçekten de, geçerli uluslararası anlaşmalarla egemenliği Türkiye tarafından devredilmeyen Menteşe Adaları bölgesindeki kimi adacık ve kayalıkların statüsü konusunda sağlıklı bir değerlendirme yapmak için göz önünde bulundurulması gereken devlet uygulamaları konusunda tatmin edici bilgilere ulaşılamaması, bu konuda değerlendirme yapmayı zorlaştırmaktadır. Öte yandan, böylesi önemli konularda atılan her ciddi adımın tıpkı 1996'dan bu yana olduğu gibi kamuoyuna da yansıtılmasının kabul edilmesi durumunda ve 1947-1996 arasında böyle bir gelişmeye rastlanmadığı hatırlandığında, Menteşe Adaları bölgesinde yer alan tüm ada, adacık ve kayalıklar konusunda anlaşmalarla yapılan düzenlemelerin korunduğu şeklinde bir yorum yapmak yanlış olmayacaktır. Kaldı ki, Ocak 1996'da yaşanan Kardak Kayalıkları krizinden bu yana taraflarca ve özellikle de Yunanistan'ca dile getirilen onca görüş arasında böyle bir bilgiye ya da kanıta rastlanılmaması da bu yorumu destekler niteliktedir. Öte yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, bu tür olayların gelişmesi ve taraf devletlerce bilinmesine rağmen kamuoyuna yansımaması durumu da söz konusu olabilecektir. Bu durumda ise, kimi adacık ya da kayalıklar üzerinde yapılan egemenlik uygulamasının bu etkinlikleri yapan devlet (Yunanistan) için bir ülke kazanmasıyla sonuçlanıp sonuçlanmadığını, anlaşmaya dayanan egemenliği olan tarafın (Türkiye'nin) tepkisi ve ilgili uluslararası hukuk kurak ve kurumları çerçevesinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Diğer yandan, bu tür etkinliklerin karşı devletçe anlaşıldığı durumlarda, tıpkı Kardak Krizinde olduğu gibi, konunun kamuoyuna yansımaları olasılığının da çok yüksek olduğu açıktır. Bu durum ise, geçmişte bu tür egemenlik uygulamalarının (*state practice*) gerçekleşmiş olabileceği varsayımını zayıflatmaktadır.

KAYNAKÇA :

- ◆ "1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi," United Nations Treaty Series, Cilt 516, No 7477, s. 205-225.
- ◆ "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Ada'nın Cihedi Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme," *Resmi Gazete*, 25 Ocak 1933, Sayı 2313.
- ◆ "Background Note on Aegean Dispute," <<http://www.mfa.gov.tr/GRUPF/aegean.htm>> 10.06.1998.
- ◆ BAŞEREN, Sertaç Hami, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Anlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü," *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Ali Kurumahmut (yay. haz.), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, s. 81-116.
- ◆ ECONOMIDES, Constantin P., "Les Ilots D'Imia Dans La Mer égée: Un Différend Créé Par La Force," *Extrait de la Revue Générale de Droit International Public*, Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1997, s. 323-352.
- ◆ DENK, Erdem, *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Adaları Örnekleri)*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, 1999.
- ◆ "Ege'de Saklı Türk Adaları," *Savunma-Defence*, Sayı 3 (Ekim-Kasım 1998), s. 20-25.
- ◆ "Ege'deki 150 Ada Osmanlı'dan Miras," *Milliyet*, 15.11.1996
- ◆ Hellenic MFA: Agreements Between Italy and Turkey of 1932," <<http://www.hri.org/news/greek/misc/96-02-05.mgr.html>>
- ◆ IOANNOU, Krateros, "A Tale of Two Islets," *Thesis*, Cilt 1, Sayı 1, s. 33-42.
- ◆ İNAN, Yüksel ve BAŞEREN, Sertaç H., *Status of Kardak Rocks-Kardak Kayalıklarının Statüsü*, Ankara, 1997.
- ◆ JENNINGS, R. Y, *The Acquisition of Territory in International Law*, New York, Oceana Publications, 1963.

- ◆ League of Nations, *Report of the Committee Appointed to Study the Scope of Article 18 of the Covenant From A Legal Point of View*, 05.09.1921.
- ◆ "Legal Backgrounder on the Kardak Crisis in a Nutshell: Etiology of a Package Approach," <<http://www.mfa.gov.tr/GRUPF/KARDAK/Kardak15.htm>>
- ◆ "Paris Barış Andlaşması (10.02.1947)," *United Nations Treaty Series*, Cilt 49 (1950), s. 126 vd.
- ◆ PAZARCI, Hüseyin, "Différend Gréco-Turc Sur Le Statut De Certains Îlots et Rochers Dans La Mer Egée: Une Réponse A Mr. C. P. Economidés," *Extrait de la Revue Générale de Droit International Public*, Sayı 2 (Nisan-Mayıs-Haziran 1997), s. 353-378.
- ◆ SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, 2. B., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1989.
- ◆ "Talking Points Concerning Unilateral Turkish Claims to the Imia Rocks," Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, <<http://gwis2.circ.gwu.edu/~stratos/Imia/greece/mfa.html>> 22.10.1998.
- ◆ "Turkish Foreign Policy and Practice as Evidenced by the Recent Turkish Claims to the Imia Rocks," <<http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/imiaen.htm>> 10.06.1998.
- ◆ "Türkiye-İtalya Tahkimnaması (30.05.1929)," *Resmi Gazete*, 24 Kanunuevvel [Aralık] 1929, Sayı 1379.